

Γεώργιος Ίω. Θεοχαρίδης

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΙΩ. ΘΕΟΧΑΡΙΔΗΣ

(22 Μαΐου 1911 - 22 Απριλίου 1911)

Ο Καθηγητής Γεώργιος Ιωάννου Θεοχαρίδης εξεμέτρησε το ζην τον Απρίλιο του 1991 στην Θεσσαλονίκη σε ηλικία 80 χρονών, πλήρης σχεδόν ημερών. Γεννήθηκε στην Κομοτηνή, 22 Μαΐου 1911. Ανδρώθηκε όμως ως πρόσφυγας μετά το 1914 και διέπρεψε ως ιστορικός ερευνητής, συγγραφέας και δάσκαλος κυρίως στην Θεσσαλονίκη και στα Γιάννενα.

Πήρε στην Θεσσαλονίκη το πτυχίο κλασικής φιλολογίας της εδώ Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου με βαθμό άριστα, το 1934. Μετεκπαιδεύτηκε στη συνέχεια στην Γερμανία, στο Μόναχο (1935-1937) και διατέλεσε υπότροφος της Humboldt Stiftung. Εκεί πήρε το διδακτορικό δίπλωμα (1937). Υπήρξε μαθητής και συνεργάτης των διαπρεπών και διασήμων γερμανών καθηγητών Fr. Dölger, W. Otto και F. Buschor.

Η σταδιοδρομία του, μετά την ολοκλήρωση των επιτυχών μεταπτυχιακών σπουδών του, είναι άρρηκτα δεμένη με τις βόρειες ακρώρειες της ελληνικής επικρατείας, την Μακεδονία, την Ήπειρο και την Θράκη. Εδώ (Θεσσαλονίκη, Γιάννενα και Κομοτηνή) προσφέρει όλη την πλούσια ιστορική γνώση του, με κρίση και σοφία και πληρότητα και αντικειμενικότητα. Είτε μέσα από το άριστο διδακτικό έργο του, είτε μέσα από την νηφάλια κριτική συγγραφική δραστηριότητά του, είτε, τέλος, και μέσα από την διοικητική πείρα του στην μέση και ανώτατη παιδεία.

Διεξήλθε όλες τις βαθμίδες — διδακτικής και διοικήσεως — της μέσης και ανώτατης παιδείας. Καθηγητής και Γυμνασιάρχης (Γερμανική Σχολή, Αμερικανικό Κολλέγιο «Ανατόλια»), βοηθός έδρας, τακτικός καθηγητής, πρόεδρος και πρύτανης στα πανεπιστήμια Θεσσαλονίκης (βοηθός), Ιωαννίνων (τακτικός καθηγητής, πρόεδρος, πρύτανης) και Θράκης (πρόεδρος). Μεγάλο μέρος της ερευνητικής προσφοράς του είναι αποθησαυρισμένο στα ιστορικά και ερευνητικά ιδρύματα της Θεσσαλονίκης, κυρίως στην Εταιρεία Μακεδονικών Σπουδών και στο Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου. Στην εξυπηρέτηση των σκοπών και στόχων των ιδρυμάτων αυτών διακρίθηκε ως ακάματος και αθόρυβος εργάτης και σοφός συντελεστής.

Εκείνο όμως, που έχει καταστήσει αιώνια την μνήμη του Γεωργίου Θεοχαρίδου είναι το συγγραφικό ιστορικό του έργο, που επικεντρώνεται κυρίως σε θέματα της Μακεδονίας. Έγραψε πάνω από 500 μικρά και με-

γάλα εργα (βιβλία, μελέτες και άρθρα και εκτενείς βιβλιοκριτικές μελέτες σε έγκριτα ελληνικά και ξένα περιοδικά). Η μακεδονική εργογραφία—η μακεδονολογία—Θεοχαρίδη συνιστά καινοτόμο σχολή έρευνας ιδίως για τους μέσους χρόνους, που θάπρεπε να απασχολήσει ειδικούς νέους ερευνητές. Έργο τεράστιο ποιότητας, παραχθέν εντούτοις σε πολυτάραχες, ένεκα εξωτερικών πολιτικών συνθηκών, περιόδους της προσωπικής ζωής του. Η ωριμότητα όμως και η πληρότητα της προσωπικότητάς του απέτρεπαν τα εμπόδια και παρότρυναν αυτόν σε παραγωγική και καρποφόρα επιστημονική εργασία.

Στην ανά χειράς απόδειξη, μετά θάνατον, τιμής προς αυτόν, κρίνεται εύλογο να επικεντρωθεί ο λόγος στο αντιπροσωπευτικότερο, κατά την ταπεινή γνώμη μας, δείγμα ιστορικής κριτικής καρποφορίας του Γ. Θεοχαρίδη. Πρόκειται για το 500 περίπου σελίδων έργο του, πάντοτε και ιδιαίτερα σήμερα επίκαιρο, με τίτλο: «Ιστορία της Μακεδονίας κατά τους μέσους χρόνους (285-1354)», Θεσσαλονίκη 1980. Εμείς οι νεότεροι ερευνητές το έργο αυτό για την Μακεδονία των μέσων χρόνων αποκαλούμε «Μακεδονικό Ευαγγέλιο Θεοχαρίδη». Γιατί αντικειμενικά ομιλώντας, δεν είναι δυνατό να ασχοληθούμε με θέματα της Μακεδονίας των μέσων χρόνων, είτε πολιτικά, είτε εκκλησιαστικά, είτε εθνολογικά, είτε διοικητικά, χωρίς να ανατρέξουμε, άνευ ετέρου, στο έργο αυτό του Θεοχαρίδη ωςάν σε βασική βιβλιογραφική και κριτική πηγή. Είναι το πιο χρηστικό και υπεύθυνο επιστημονικό εργαλείο μεθοδικής δουλειάς.

Το έργο διαιρείται σε δύο μέρη. Στο πρώτο, μετά την εισαγωγή, ο λόγος για την προβυζαντινή περίοδο (285-395 μ.Χ.) και την πρωτοβυζαντινή περίοδο (395-641 μ.Χ.), σε κεφάλαια δύο. Ο λόγος στο πρώτο κεφάλαιο για την «Μακεδονία του Δ' αιώνα» και στο δεύτερο για την «Μακεδονία από τον θάνατο του Μ. Θεοδοσίου μέχρι τον θάνατο του Ηρακλείου (395-641)». Αναδιπλώνονται, με κριτικό και πληροφοριακό τρόπο απόλυτα πειστικό, παρά την πενιχρότητα των πηγών, πτυχές της πολιτικής και εκκλησιαστικής και πολιτιστικής και διοικητικής ιστορίας της Μακεδονίας όπως π.χ., τα περί της ιδρύσεως των πρώτων χριστιανικών κοινοτήτων στην Μακεδονία (Φίλιπποι-Θεσσαλονίκη) και τα περί του μαρτυρίου και της λατρείας του Αγίου Δημητρίου σε συνδυασμό με τις πολιτικές εξελίξεις στον μακεδονικό χώρο, τις διοικητικές μεταρρυθμίσεις και τις βαρβαρικές επιδρομές.

Στο δεύτερο μέρος ο λόγος για την «κυρίως βυζαντινή περίοδο» (641-1354 μ.Χ.), σε κεφάλαια επτά. Το πρώτο φέρει τίτλο: «Η Μακεδονία από του θανάτου του Ηρακλείου μέχρι του θανάτου του Θεοφίλου και του τέ-

λους της Εικονομαχίας (642-843)». Ο λόγος εδώ για τις σλαβικές επιδρομές και για τα μακεδονικά θέματα, με άριστη κριτική προσέγγιση των πηγών και της σχετικής βιβλιογραφίας, που γνώριζε πληρέστατα, για την διευκρίνιση συγκεχυμένων μέχρι τώρα καταστάσεων.

Το δεύτερο κεφάλαιο επιγράφεται: «Η Μακεδονία από του θανάτου του Θεοφίλου μέχρι του θανάτου του Βασιλείου Β΄ του Βουλγαροκτόνου (843-1025)». Ο λόγος εδώ είναι για επιδρομές των Σαρακηνών και Βουλγάρων στην Μακεδονία, για το έργο των αποστόλων των Σλάβων Κυρίλλου και Μεθοδίου και για την ίδρυση της μοναχικής πολιτείας του Άθω.

Το τρίτο κεφάλαιο αναφέρεται στην «Μακεδονία από του θανάτου του Βασιλείου Β΄ του Βουλγαροκτόνου μέχρι της Φραγκοκρατίας (843-1204)». Ο λόγος εδώ για τις εσωτερικές του Βυζαντίου συγκρούσεις με επίκεντρο την Μακεδονία και για τις επιδρομές των Νορμανδών.

Τα κεφάλαια, τέταρτο-πέμπτο-έκτο, μιλούν για την «Μακεδονία κατά τα έτη της Φραγκοκρατίας (1204-1224)», για την «Μακεδονία υπό το Δεσποτάτον της Ηπείρου» και για την «Μακεδονία υπό την Αυτοκρατορίαν της Νίκαιας (1246-1261)». Ενώ το τελευταίο, έβδομο κεφάλαιο, κάμει λόγο για την «Μακεδονία εις τους κόλπους της ανασυσταθείσης βυζαντινής αυτοκρατορίας (1261-1354)». Η έρευνα εδώ ειδικότερα για την νέα θεματική διαίρεση της Μακεδονίας, για τις επιδρομές των Καταλών, Σέρβων και Τούρκων στην Μακεδονία, για την εμπλοκή της περιοχής στους εμφυλίους πολέμους, και για το ησυχαστικό και ζηλωτικό κίνημα. Ο συγγραφέας δίδει λύσεις και διευκρινίσεις πειστικές σε διαφορεούμενα μέχρι τώρα ιστορικά ζητήματα.

Κάποια από τα καταληκτικά συμπεράσματά του αξίζει να μνημονευθούν εδώ, γιατί έχουν άμεση επικαιρότητα λόγω των νέων εξελίξεων στο Μακεδονικό Ζήτημα.

1) Η Μακεδονία εισέρχεται στην βυζαντινή περίοδο της ιστορίας της με πληθυσμό ελληνικό ή τελείως εξελληνισμένο. Μόνον στους Φιλίππους οι Ρωμαίοι άποικοι ήσαν περισσότεροι των Ελλήνων εντοπίων κατοίκων. Παντού αλλού οι εντόπιοι Έλληνες κάτοικοι υπερτερούν. Την φυλετική δύναμη του ελληνικού στοιχείου της Μακεδονίας καταδεικνύει το φαινόμενο, το οποίο παρατηρείται στις επιγραφές. Με την πάροδο του χρόνου εξαφανίζονται τα ρωμαϊκά ονόματα ακόμη και από τις επιγραφές των Φιλίππων. Τούτο μαρτυρεί εξελληνισμό των ολίγων ρωμαϊκών αποίκων, οι οποίοι στις αλλεπάλληλες γενεές λησμόνησαν την λατινική τους γλώσσα και την ξένη καταγωγή τους.

2) Όλος ο βυζαντινός βίος της Μακεδονίας συγκεντρώνεται στην Θεσσαλονίκη. Όλοι οι αυτοκράτορες από του Μ. Κωνσταντίνου μέχρι

των Παλαιολόγων επισκέπτονται την Μακεδονία και την Θεσσαλονίκη, ως συμβασιλεύουσα, όπου σπουδαία πρόσωπα κινούνται πάντοτε σ' αυτήν και σπουδαία γεγονότα συμβαίνουν πάντοτε σ' αυτήν. Οι ιστορικές βυζαντινές πηγές μόνο για σπουδαία πρόσωπα και μόνον για σπουδαία γεγονότα μιλούν και αφήνουν στο σκότος την ζωή στην μακεδονική επαρχία. Τα διασωθέντα όμως μνημεία, π.χ. της Βεροίας, των Σερβίων, των Σερρών και οι επιγραφές μιλούν και δείχνουν ότι καθ' όλην την βυζαντινή περίοδο η μακεδονική ύπαιθρος ζούσε ελληνικό χριστιανικό βίο, παρ' όλες τις εισβολές και παρ' όλες τις εποικίσεις.

3) Η συμβολή της Μακεδονίας στην Ορθοδοξία είναι ένα άλλο τεράστιο κεφάλαιο του πολιτιστικού βίου της περιοχής. Η τιμητική λατρεία του Αγίου Δημητρίου επισημαίνεται ιδιαίτερα. Η Μακεδονία με τον ελληνικό πληθυσμό της δεν θα μπορούσε να γίνει ποτέ αιρετική επαρχία, όπως η Συρία ή η Αίγυπτος. Με την Ορθοδοξία της, την παύλειο παράδοση και την λάμψη της τιμής της λατρείας του Αγίου Δημητρίου της αποτελεί θρησκευτικό και πνευματικό κέντρο όχι μόνο της Χερσονήσου του Αίμου, αλλά και στήριγμα του θεοσεβούς βυζαντινού κράτους.

Η Μακεδονία όχι μόνον δεν θα εκσλαβισθεί από μικρές σλαβικές νησίδες, τις «Σκλαβηνίες», που εξελληνίσθησαν δια του εκχριστιανισμού τους γύρω στον 10ο αιώνα, αλλά είναι αυτή που δια των αδελφών Κυρίλλου και Μεθοδίου, αναμφισβητήτως Ελλήνων από την Θεσσαλονίκη, θα εκχριστιανίσει τον σλαβικό κόσμο της Κεντρικής Ευρώπης και θα θέσει τις βάσεις της φιλολογίας των Σλάβων. Αυτή είναι η τρίτη, μετά την παύλειο άκτινοβολία και την λατρεία του Αγίου Δημητρίου, συμβολή της Μακεδονίας στην Ορθοδοξία. Τέταρτη είναι η ίδρυση επί μακεδονικού εδάφους στην Χερσόνησο του Άθω, της Μοναχικής Πολιτείας του Αγίου Όρους. Πέμπτη μεγάλη υπηρεσία της Μακεδονίας προς την Ορθοδοξία είναι ο θρίαμβος του Γρηγορίου Παλαμά και του Ησυχασμού.

Του διδασκάλου, του συγγραφέως, του ερευνητού, του ανθρώπου Γεωργίου Θεοχαρίδη, αιωνία η μνήμη.

ΛΘΑΝΑΣΙΟΣ ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ
Καθηγητής Αριστοτελείου
Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης